

JAK zpracovávat bibliografické citace podle normy ČSN ISO 690

Poznámka: Publikace byla vytvořena z webového kurzu Ústřední knihovny VŠB-TUO ***Jak zpracovávat bibliografické citace podle normy ČSN ISO 690***. V publikaci nebyla provedena aktualizace hypertextových odkazů, z nichž některé již nejsou platné, obsahová revize proběhla k datu 2014-09-02.

Jak zpracovávat bibliografické citace podle normy ČSN ISO 690, jehož autorem je Daniela Tkačíková, podléhá licenci [Creative Commons Uvedte původ 4.0 Mezinárodní](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).

JAK zpracovávat bibliografické citace podle ČSN ISO 690

Cílem kurzu věnovaného problematice zpracování bibliografických odkazů (angl. *bibliographic references*) a vytváření jejich seznamů (angl. *reference list* nebo *bibliography*) je seznámení se způsoby citování nejdůležitějších dokumentů – zdrojů odborných informací.

Na tomto místě je vhodné uvést, že mezi výše uvedenými anglickými výrazy pro seznam bibliografických odkazů existuje významový rozdíl ¹.

Bibliografie (*bibliography*) zahrnuje všechny zdroje, které autor práce využil, bez ohledu na to, zda je přímo v textu cituje, či nikoliv. V bibliografii jsou tedy zahrnuty ty zdroje, které využil jako inspirační zdroje pro vlastní práci, nebo které se dotýkají tématu jeho práce, ale v textu dokumentu nejsou přímo citovány.

Oproti tomu seznam bibliografických odkazů (*reference list*, angl. též *list of works cited* ²) obsahuje úplný seznam všech zdrojů, které autor přímo citoval v textu své práce (angl. *in-text citations*).

V české praxi nejsou tyto rozdíly vždy jednoznačně vnímány. Pro seznam bibliografických odkazů jsou zpravidla používány výrazy *Použitá literatura* nebo jen *Literatura*, přičemž není vždy respektován výše uvedený terminologický rozdíl.

Bohužel je nutné konstatovat, že v české praxi je nedořešených problémů více. Některé jsou zmíněny v článku o 3. vydání normy ISO 690:2010 ³. Dlužno říci, že autorčina očekávání, pokud jde o vyjasnění terminologických nepřesností, český překlad normy nesplnil.

Kurz vychází ze základní – *mezinárodní* – normy pro zpracování bibliografických citací, z normy **[ČSN ISO 690](#)**.

Kurz poskytuje informace o tom, jak citovat monografie, seriálové publikace, sborníky z konferencí, jejich části a také patentové dokumenty, normy, vysokoškolské kvalifikační práce a některé další typy dokumentů, včetně elektronických dokumentů. Nabízí rovněž stručné seznámení s dalšími citačními styly a s problematikou citování obecně.

¹ [APA Style](#) : Bibliography Versus Reference List

² [MLA style](#) : Directions for Preparing Manuscripts – Works-cited list

³ Bratková, Eva. Co přináší třetí vydání mezinárodní normy ISO 690:2010. *Ikaros* [online]. 2010, roč. 14, č. 9 [vid. 2014-04-03]. ISSN 1212-5075. Dostupné z: <http://www.ikaros.cz/node/6358>

Proč citovat

Psaní odborného textu jakéhokoliv typu obvykle vyžaduje, abyste v něm uvedli odkazy na knihy, články či jiné dokumenty, ze kterých jste při své práci vycházeli. Z použitých dokumentů můžete ve své práci přímo citovat, tzn. převzít způsobem odpovídajícím **autorskému právu** vybranou pasáž, nebo využít autorovy myšlenky jako základ pro vlastní argumentaci.

Smyslem citování je poskytnout dostatek údajů k tomu, aby byl kdokoliv schopen **vyhledat a získat původní dokument**, z něhož autor práce při jejím zpracování čerpal.

Prostřednictvím odkazů na jiné publikace tak uvedete svoji vlastní práci do souvislosti s dosavadním stavem poznání, potvrdíte myšlenky, pomocí nichž jste dospěli k formulaci vlastních závěrů, případně doložíte fakta, o něž jste se při své práci opírali.

Informační průzkum bibliografických odkazů v publikacích je jednou z metod, jak rychle a efektivně získat základní informace o odborné problematice, která vás zajímá.

Uvedete-li tedy ve své práci odkazy na informační prameny, ze kterých jste při jejím zpracování vycházeli, poskytnete svým čtenářům základ pro získání dalších informací k danému tématu. Obdobně vám mohou užitečnou službu poskytnout seznamy bibliografických odkazů v příspěvcích jiných autorů.

Možnosti využívání bibliografických citací

Bibliografické a citační báze dat

Bibliografické odkazy uváděné autory v publikovaných časopiseckých článcích jsou využívány jako informační zdroj například v **citačních bázích dat** (nazývaných též citační rejstříky nebo citační indexy; viz např. Science Citation Index).

Takovou bází dat je např. [Web of Science](#), viz též vstup do báze dat pro autorizované uživatele: [Web of Science](#) (více informací) společnosti [Clarivate Analytics](#), předtím Thomson Reuters. Původním producentem však byl Institute for Scientific Information, ISI, jehož zakladatelem byl Eugene Garfield. Citační rejstříky této společnosti byly orientovány jen na sledování časopisů, později též sborníků z konferencí. V současnosti k nim přibýly dva nové produkty: [Book Citation Index](#) a [Data Citation Index](#). Viz též další informace: [The Citation Connection](#).

Další bibliografickou a citační bází dat je [Scopus](#), viz též vstup do báze dat pro autorizované uživatele: [Scopus](#) (více informací), produkt nakladatelství [Elsevier](#).

Citační analýza

Metoda **citační analýzy** umožňuje **hodnotit** na základě citací časopisy, autory, instituce autorů i vydavatele.

Citační analýza je matematicko-statistická bibliometrická metoda, která kvantifikuje vztahy mezi autory, dokumenty a vědními obory na základě bibliografických citací a bibliografických odkazů. Zkoumá citovanost dokumentů, četnosti citací v dalších pracích apod. Viz též: [impakt faktor](#) nebo [h-index](#).

Rozvoj informačních technologií, který významně ovlivnil oblast publikování a vedl k myšlence [otevřeného přístupu](#), rozšířil i možnosti citační analýzy, původně představované především

impaktem faktorem (hodnocení časopisů), viz například metriky umožňující hodnocení článků: [Altmetrics](#).

Webové citační rejstříky

Moderní informační technologie usnadňují zpracování záznamů o publikované literatuře i vyhledání potřebných dokumentů podle nejrůznějších kritérií. Rozvoj elektronického publikování v posledním desetiletí přinesl nové možnosti, především v oblasti **propojování bibliografických citací s plnými texty citovaných dokumentů**.

Propojení dokumentů s bibliografickými citacemi sleduje i [Google Scholar](#), viz též [Google Scholar Citations Open To All](#).

CrossRef

Vzájemné propojení bibliografických odkazů s citovanými dokumenty umožňuje systém [CrossRef](#).

CrossRef je asociace nakladatelů a současně agentura registrující digitální objekty (nejčastěji články z vědeckých časopisů aj. profesionální publikace) a umožňující jejich vyhledávání na serverech významných nakladatelství, včetně vzájemného propojení prostřednictvím citací s využitím identifikátoru [doi](#) (digital object identifier). Doposud (údaj k 1. 2. 2017) bylo v rámci CrossRef přiděleno 86 141 761 **doi**.

13. Wood, R., *Trends Anal. Chem.*, 1999, vol. 18, nos. 9–10, p. 624. » [CrossRef](#)

Obrázek: V seznamu bibliografických odkazů v závěru [článku](#) s názvem *Colorimetric determination of ether amine greases utilized in the flotation of iron ore* z časopisu [Journal of Analytical Chemistry](#) (vydavatel: Springer) je (kromě jiných) citován článek *How to validate analytical methods* z časopisu [TrAC Trends in Analytical Chemistry](#) (vydavatel: Elsevier), odkaz CrossRef propojuje bibliografickou citaci s citovaným [článkem](#)

Možnosti využívání doi a CrossRef pro **zjišťování citačních ohlasů** na články publikované v časopisu je názorně vidět na následujícím příkladu [Collection of Czechoslovak Chemical Communications](#) (CCCC). K dispozici je už jen archiv časopisu (1979–2011), neboť tento časopis vydávaný od roku 1929 je od roku 2012 vydáván pod novým názvem [ChemPlusChem](#) vydavatelstvím Wiley-VCH. Díky CrossRef je možné zjistit, které články z tohoto časopisu jsou nejvíce citované, nebo kteří autoři článků mají nejvíce citačních ohlasů na své články publikované v CCCC. Tyto údaje však neposkytují vyčerpávající informaci o citačních ohlasech, neboť nezahrnují citace v těch časopisech (případně dalších typech dokumentů), které nejsou registrovány v CrossRef.

- [Most cited articles](#)
- [Most cited authors](#)
- [Top 25 articles](#) – podle údajů ve [Web of Science](#)

Další příklady v současnosti běžného využívání **CrossRef** v seznamech bibliografických odkazů v elektronických časopisech:

- [Compression-compression fatigue of 3D woven composites](#) , v soupisu bibliografických odkazů (References) viz odkaz „Full Text via CrossRef“ ([ScienceDirect](#))
- [Cooperative unfolding of compact conformations of the intrinsically disordered protein osteopontin](#) , viz odkazy „CrossRef“ v bibliografických odkazech ([American Chemical Society \(ACS\) Publications](#))
- [Influence of the Soil Genesis on Physical and Mechanical Properties](#) , Linked References, viz odkazy „View at Publisher“ a „View at Google Scholar“ ([Hindawi](#))
- [An Introduction to Social Media for Scientists](#) , References, viz odkaz „CrossRef“ u bibliografických odkazů ([PLOS](#))
- [Pilot-scale study on ozone-enhanced catalytic oxidation of waste gas emissions from the pulp and paper industry](#) , záložka References (LITERATURE CITED), viz odkaz „CrossRef“ v bibliografických odkazech, např. u položek 11, 12, 13, 14, 15, 18 atd. ([Wiley Online Library](#))
- [Speed and Current Control of Permanent Magnet Synchronous Motor Drive Using IMC Controllers](#) , záložka References, viz odkazy [CrossRef] (časopis [Advances in Electrical and Computer Engineering](#))
- [Time-Resolved Fourier Transform Emission Spectroscopy of CF3Br and CF3CFHCF3 in a Pulsed Electrical Discharge](#) , References, viz odkaz „CrossRef“ u bibliografických odkazů ([SpringerLink](#))

Poznámka: Ikona označuje [otevřeně přístupný](#) článek (nebo vydavatele); další odkazy vedou k článkům, které jsou přístupné pro uživatele z VŠB-TUO na základě licencí ([předplatného](#)).

CiteSeerX

Jiným příkladem takového systému, který je navíc založen na technologiích využívajících **propojování dokumentů prostřednictvím bibliografických citací**, je [CiteSeerX](#) – Scientific Literature Digital Library and Search Engine – citační rejstřík umožňující přístup k plným textům 1 700 tisíc článků a ke zhruba 32 milionům citací.

Technologie ACI – autonomous citation indexing umožňuje vytvořit citační rejstřík. Program nejen rozpozná v plných textech dokumentů bibliografické citace, ale identifikuje i ty citace, které reprezentují stejný dokument, přestože jejich autoři v bibliografické citaci nepoužili shodnou strukturu a rozsah údajů. Je také schopen rozpoznat kontexty citací ve zdrojových dokumentech, tj. vztahy mezi citacemi a odkazy v textu dokumentu.

Je zřejmé, že dodržování určitých základních pravidel při zpracování bibliografických citací usnadní nejen zjišťování a získávání informací tradiční cestou, ale také prostřednictvím zdrojů založených na moderních informačních technologiích. **I proto je důležité naučit se správně citovat.**

Pomůcky a nástroje pro práci s bibliografickými citacemi

Při studiu se určitě vyplatí ukládat si – dnes samozřejmě v elektronické podobě – informace a poznámky o přečtených knihách, časopiseckých člancích aj. dokumentech, abyste při zpracování své vlastní práce měli kdykoliv po ruce informace, které je zapotřebí uvést v soupisu použité literatury. Na poslední chvíli se obtížně zjišťují potřebné údaje, zvláště tehdy, pokud jste pro studium použili jen kopie vybraných pasáží z knih.

K dispozici je software i webové aplikace, které usnadňují budování, údržbu a vyhledávání informací v „osobních bibliografických databázích“. Kromě možnosti ukládání a třídění záznamů tyto nástroje umožňují také formátování bibliografických citací a vytváření jejich soupisů podle nejrůznějších citačních stylů. Tento tzv. **reference management software** (angl. rovněž *personal bibliographic software; personal bibliographic manager; citation and bibliographic management tool*) zpravidla spolupracuje s textovým editorem, takže je velmi výhodné jej využívat i při vlastním zpracování textů. Profesionální komerční software je pochopitelně finančně náročný, a tak se vyplatí hlavně těm, pro něž je práce s informacemi a vlastní publikování běžnou, takřka každodenní, záležitostí.

Není náhodou, že mezi producenty takového software patří společnost [Clarivate Analytics](#), o níž již byla řeč v souvislosti s citačními rejstříky. Clarivate Analytics nabízí mezi odbornou veřejností dobře známé produkty, např. [EndNote](#) (tento nástroj je součástí [Web of Science](#) ve verzi [EndNote Basic](#)) nebo [Reference Manager](#).

Využívejte: Český citační software [Citace PRO](#) – nástroj pro vytváření, správu, export a sdílení bibliografických citací. Na výše uvedené stránce se přihlaste jako uživatelé z VŠB-TUO do systému Citace PRO. K přihlášení použijte svá přístupová práva do informačních systémů VŠB-TUO: **jednotné heslo**.

Pro zájemce je k dispozici i volně dostupný software (freeware), např. [Scholar's Aid 4 Lite](#), rovněž zjednodušená verze programu [Scholar's Aid](#).

Užitečným nástrojem s mnoha [funkcemi](#) je volně dostupný *research management software* [Qiqqa](#). [Docear](#) (The Academic Literature Suite) je volně šířená sada nástrojů pro vyhledávání, organizování a vytváření odborných dokumentů v akademickém prostředí. Doporučit je možné také [Colwiz](#) – **Collective Wisdom** (wisdom). Volně šířený software je určen ke čtení a sdílení dokumentů, generování bibliografií a k řadě dalších aktivit běžných v akademické sféře.

K nástrojům pro správu bibliografických záznamů hodně využívaným v akademickém prostředí patří rovněž [RefWorks](#). Je to komerční webová služba, která usnadňuje budování, údržbu a vyhledávání informací v osobní bibliografické databázi i jejich sdílení s dalšími uživateli. Umožňuje také zformátování bibliografických citací podle velkého množství různých citačních stylů.

Další citační manažery

- [BibMe](#)
- [Citation Machine](#)

- [Citefast](#)
- [CTFM – Cite This For Me](#)

Nástroje pro správu a sdílení citací

Nejrozšířenější **volně dostupné nástroje** založené na technologiích Web 2.0 jsou variantou oblíbených systémů pro správu záložek na webové stránky určenou pro vědecké prostředí. Umožňují vytvářet osobní kartotéky odkazů podobně jako RefWorks automatickým importem bibliografických údajů z databází (např. z Web of Science, Scopus, ScienceDirect, SpringerLink apod.) i ručním vložením záznamů a plných textů ve formátu PDF.

Zajímavou a užitečnou službou je [CiteULike](#). Je to volně přístupná služba, která umožňuje (nejen) akademickým pracovníkům ukládat, sdílet a organizovat odkazy na literaturu, která je zajímavá; tedy vytvářet, spravovat, využívat a sdílet „osobní bibliografickou databázi“. Tato služba využívá technologie a nástroje služeb pro sdílení a správu záložek (social bookmarking), je však rozšířena o určité funkce využívané v akademické prostředí. Služba CiteULike je dostupná z libovolného počítače připojeného k Internetu a nevyžaduje instalaci žádného software. Jejím výhodou oproti jiným službám poskytujícím obdobné funkce, např. RefWorks, je volný přístup a jednoduchost. Služba CiteULike je v současnosti podporována vydavatelstvím [Springer](#).

Podobně jako CiteULike umožňuje i [Mendeley](#) doplňovat, organizovat a sdílet osobní bibliografickou databázi. Pro lokální použití na PC je možné využít volně dostupný [citační manažer](#) (Reference Manager). Jeho doplněk [Web Importer](#) umožňuje přímý import citačních odkazů a dokumentů z velkého množství akademických databází i plnotextových zdrojů. Prostřednictvím webu je pak možné sdílet i vyhledávat informace v rozsáhlém katalogu [vědeckých dokumentů](#) (více než 34 miliony záznamů). Mendeley je součástí portfolia společnosti [Elsevier](#).

K dispozici jsou i další volně dostupné služby, které umožňují s větší či menší mírou komfortu sbírat a spravovat (případně sdílet s dalšími uživateli) bibliografické citace, např. [BibSonomy](#), [Zotero](#) nebo [ReadCube](#) (služba vznikla na Harvardu, ale nyní je součástí portfolia [Macmillan Publishers](#)).

Služby pro správu záložek

Systémy založené na spolupráci při tvorbě obsahu charakteristické pro Web 2.0 se velmi rychle rozšířily. Jde hlavně o systémy pro vytváření sociálních sítí, blogy, systémy kolektivního vytváření obsahu (wiki) a rovněž kolektivního sdílení vlastních URL odkazů. Mezi služby pro správu záložek specializované na odbornou literaturu patří např. [Diigo](#).

Hlavní funkce a výhody citačních nástrojů

Výše uvedené nástroje zpravidla umožňují uživatelům:

- vytvářet osobní bibliografické databáze,
- provádět import bibliografických záznamů – automatický (přímý) i ruční import z online databází a dalších informačních zdrojů (knihovních katalogů, webových stránek apod.),
- připojit k záznamům i plné texty dokumentů,

- upravovat záznamy, třídit a udržovat je ve složkách,
- vyhledávat a formátovat záznamy podle konkrétních potřeb,
- exportovat záznamy do velkého množství připravených bibliografických formátů,
- sdílet záznamy s dalšími uživateli ve webovém prostředí.

Jednou z výhod většiny výše uvedených systémů je zpětná kompatibilita údajů. Jejich producenti tak nejen podporují nové způsoby komunikace vědeckých informací, ale současně vytvářejí prostředí pro šíření kvalitních bibliografických údajů (mj. jednoduchou možností přímého importu dat z databází a dalších profesionálních informačních zdrojů, jakými jsou například webové služby pro publikování časopisů).

Užitečná je rovněž integrace nástrojů typu „social bookmarking“ do těchto zdrojů, která umožňuje nakladatelům získat informace (zpětnou vazbu) od uživatelů (viz např. prezentace [STM Social bookmarking and Journal evaluation](#) ² nebo [článek](#) ³).

¹ Viz [informace o Web of Science](#) pro uživatele na VŠB-TUO.

² Pokud se ve Web of Knowledge zaregistrujete, abyste mohli využívat některé další (personalizované) funkce, můžete pak využívat i přímý vstup do [EndNote Basic](#) ².

³ Hausteiner, Stefanie a Tobias Siebenlist. Applying social bookmarking data to evaluate journal usage. *Journal of Informetrics*. 2011, 5(3), 446-457. ISSN 1751-1577. Dostupné z doi: [10.1016/j.joi.2011.04.002](#) ³

Jak se vyhnout prohřeškům proti informační etice

- Uveďte bibliografické citace všech pramenů, ze kterých jste při zpracování své práce čerpali.
- V soupisu bibliografických citací použité literatury neuvádějte prameny, které jste pro svoji práci nepoužili.
- Necitujte své vlastní publikace, pokud nemají s danou prací nic – kromě vašeho jména – společného.
- Používejte přesné údaje takovým způsobem, aby bylo možné jejich prostřednictvím citovaný pramen vyhledat a získat.
- **A hlavně:** Nezapomínejte na to, že existuje [autorské právo](#) ⁴.

Zákon č. 398/2006 Sb. ⁴, úplné znění zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), jak vyplývá ze změn provedených zákonem č. 81/2005 Sb., zákonem č. 61/2006 Sb. a zákonem č. 216/2006 Sb. – bez poslední novely autorského zákona (Zákon č. 168/2008 Sb.), účinné od 19. 5. 2008; novelou byla znovu zavedena povinnost platit odměny za provozování rozhlasového a televizního vysílání na hotelových pokojích.

Autorský zákon – paragraf § 31

§ 31 Citace

1. Do práva autorského nezasahuje ten, kdo
 - a. užije v odůvodněné míře výňatky ze zveřejněných děl jiných autorů ve svém díle,
 - b. užije výňatky z díla nebo drobná celá díla pro účely kritiky nebo recenze vztahující se k takovému dílu, vědecké či odborné tvorby a takové užití bude v souladu s poctivými zvyklostmi a v rozsahu vyžadovaném konkrétním účelem,
 - c. užije dílo při vyučování pro ilustrační účel nebo při vědeckém výzkumu, jejichž účelem není dosažení přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, a nepřesáhne rozsah odpovídající sledovanému účelu;vždy je však nutno uvést, je-li to možné, jméno autora, nejde-li o dílo anonymní, nebo jméno osoby, pod jejímž jménem se dílo uvádí na veřejnost, a dále název díla a pramen.
2. Do práva autorského nezasahuje ani ten, kdo výňatky z díla nebo drobná celá díla citovaná podle odstavce 1 písm. a) nebo b) dále užije; ustanovení odstavce 1 části věty za středníkem platí obdobně.

Užitečný informační zdroj (spíše však pro autory z pohledu ochrany autorských práv):
autorske-pravo.info | Informační portál z oblasti autorského práva

Obecné zásady citování informačních pramenů

- Dbejte na přehlednost údajů v bibliografických citacích. V soupisu použité literatury dodržujte u všech bibliografických citací shodná pravidla, včetně shodné formální úpravy.
- V citaci uvádějte úplné údaje.
- Údaje do bibliografických citací přebírejte vždy z primárního dokumentu. Citace zpracováváte s knihou či jiným citovaným informačním pramenem v ruce.¹
- Chybějící údaj nedohledávejte, nýbrž vynechejte. Např. ISBN, úplné rodné jméno autora apod.).
- Není-li to nezbytně nutné, nezkracujte slova obsažená v údajích o citované publikaci. Budete-li zkracovat, respektujte obecná pravidla pro zkracování slov v souladu s normami [ČSN ISO 4](#) a [ČSN ISO 832](#).
- Zachovávejte jazyk citovaného dokumentu ve všech povinných prvcích bibliografické citace. Dodržujte pravidla pravopisu pro daný jazyk.

Proč se vyplatí tato doporučení respektovat?

Částečnou odpověď na tuto otázku jste mohli najít na předcházejících stránkách textu.

Naučíte-li se správně zpracovávat bibliografické citace, bude pro vás rovněž jednodušší vyhledávání informací v nejrůznějších zdrojích, tradičních i elektronických, v knihovních nebo v nakladatelských katalozích, v bibliografických databázích, a dokonce i ve vyhledávacích službách registrujících webové dokumenty. Uvědomíte si také, jaké údaje budete potřebovat, budete-li

žádat o určité služby v knihovně. Budete vědět, jaké informace jsou nezbytné pro rychlé a kvalitní vyřízení požadavku na zajištění dokumentů [meziknihovní výpůjční službou](#) nebo na [zakoupení požadovaných publikací do fondu knihovny](#).

¹ Zpracování bibliografických citací vám dnes usnadní dostupné elektronické informační zdroje: [katalogy knihoven](#), [národní bibliografie](#), [nakladatelské informace](#), [bibliografické báze dat](#) apod. Nezbytné bibliografické údaje ke knihám ve většině případů snadno a lehce získáte například ve [WorldCat](#), [Trove](#) nebo v [Google Books](#). Bibliografické údaje k článkům z časopisů získáte rovněž ve [WorldCat](#), prostřednictvím [Google Scholar](#), ve službě [Ingenta](#), [na webu vydavatele časopisu](#), ve kterém byl článek publikován, nebo v některé z dostupných komerčních [bází dat](#) (Scopus, Web of Science, EBSCO, EconLit, ProQuest atd.). Totéž platí i pro další typy dokumentů, především pro články ze sborníků z konferencí, které jsou v bázích dat registrovány. Plnotextově (bezplatně) jsou přístupné [patenty](#), databáze informací o [normách](#), [vysokoškolské kvalifikační práce](#) aj.

Podle čeho zpracovávat bibliografické citace

Doporučením pro zpracování bibliografických citací je mezinárodní **norma ČSN ISO 690**.

Předmět normy: „Tato mezinárodní norma uvádí pravidla pro úpravu bibliografických citací. Uvádí rovněž pokyny pro úpravu citací v latince v informačních zdrojích, které nejsou primárně bibliografické. Norma je použitelná na bibliografické odkazy a citace všech druhů informačních zdrojů, zahrnující, ale neomezující monografie, periodika, příspěvky, patenty, kartografické dokumenty, elektronické informační zdroje (včetně počítačového softwaru a databází), hudbu, zvukové dokumenty, tiskoviny, fotografie, grafická a audiovizuální díla a filmy. Normu nelze použít na počítačově generované citace. Rovněž ji také nelze použít na citaci legislativních dokumentů, které mají své vlastní normy.“

Tato mezinárodní norma nepředepisuje konkrétní styl odkazu nebo citace. Příklady použité v této mezinárodní normě nejsou předepisující, pokud jde o styl a interpunkci.

Přílohy A a B odkazují na relevantní kapitoly (kapitoly) této mezinárodní normy, které vysvětlují požadavky na odkazy nebo citace tištěných a elektronických informačních zdrojů. Příloha C uvádí příklady bibliografických citací, které jsou v souladu s touto mezinárodní normou.“ [[ČSN ISO 690](#), s. 7]

ČSN ISO 690. *Informace a dokumentace – Pravidla pro bibliografické odkazy a citace informačních zdrojů*. Praha: Úřad pro technickou normalizaci, metrologii a státní zkušebnictví, 2011.

Kromě této normy ISO jsou však používána i jiná pravidla, pokyny či doporučení, tzv. citační styly, pro citace a zpracování bibliografických odkazů a jejich soupisů.

Jaké jsou další citační styly?

Například ty, jež používají jednotliví nakladatelé (vydavatelé) časopisů. Najdete je většinou v pokynech pro autory v každém čísle časopisu nebo na webových stránkách daného periodika.

Tato pravidla se více či méně liší od normy ISO 690, především ve struktuře a rozsahu uváděných údajů, v jejich pořadí a ve formální úpravě bibliografických citací. Mírně odlišná jsou i doporučení pro zpracování **soupisů bibliografických citací** či pro **uvádění citací a odkazů v textu** příspěvku nebo knihy.

Příklady pokynů pro autory časopiseckých článků a nakladatelské styly

- American Chemical Society: [Information for Authors - Author & Reviewer Resource Center](#) (ACS Publications) ¹
- [Author Guidelines](#) (PDF, 8 stran)
- [The Computer Journal](#)
- IEEE: [IEEE Editorial Style Manual \(IEEE Citation Reference\)](#) (PDF, 7 stran)
- [Bulletin of Geosciences](#) (Czech Geological Survey/Česká geologická služba)
- [Inženýrská mechanika](#)
- Oxford University Press: New Oxford Style Manual²
- Taylor & Francis Reference Style X: [Complete Style Guide](#) (PDF, 7 stran); [Quick Guide](#) (PDF, 1 strana)

Nejčastěji používané citační styly

Kromě individuálních nakladatelských (vydavatelských) pokynů existují další doporučení pro zpracování bibliografických citací a jejich soupisů, jež vycházejí z dlouholetých zvyklostí používaných v určité **odborné komunitě**.

- [AMA Style](#) ³ ([American Medical Association](#))
- [APA Style](#) ⁴ ([American Psychological Association](#))
- [Scientific Style and Format](#) ⁵ ([Council of Science Editors](#))
- [Chicago Style](#) ⁶ ([University of Chicago Press](#))
- [MLA Style](#) ⁷ ([Modern Language Association](#))
- [Turabian Citation Guide](#) ⁸ ([University of Chicago Press](#))
- [Citing Medicine](#) , The NLM Style Guide for Authors, Editors, and Publishers, 2nd edition
- **Harvard Style:**
- [DCU Library Guide to Harvard Style of Citing & Referencing](#) ; [printed version](#) (PDF, 29 stran)
- [Citing and referencing: Harvard](#) ([Monash University Library](#))
- [Harvard System of Referencing Guide](#) ([Anglia Ruskin University University Library](#))
- [Vancouver style](#)

- [Recommendations for the Conduct, Reporting, Editing, and Publication of Scholarly work in Medical Journals](#)
- NISO Standard: [ANSI/NISO Z39.29-2005 \(R2010\) Bibliographic References](#) (PDF, 172 strany)

Příklady bibliografické citace knihy (monografie) podle různých citačních stylů

- [Příklad bibliografické citace knihy \(monografie\) podle různých stylů](#) (OCLC WorldCat)

Bibliografická citace této knihy (monografie) podle ČSN ISO 690:

BUFFIE, Edward F. *Trade policy in developing countries*. Cambridge: Cambridge University Press, 2001. ISBN 0-521-78223-6.

Příklady bibliografické citace časopiseckého článku podle různých citačních stylů

- [Příklad bibliografické citace časopiseckého článku podle různých citačních stylů](#) (OCLC WorldCat)

Bibliografická citace téhož časopiseckého článku podle ČSN ISO 690:

HOSSEINI, T. R., et al. Bioflotation of Sarcheshmeh copper ore using Thiobacillus Ferrooxidans bacteria. *Minerals Engineering*. 2005, **18**(3), 371-374. ISSN 0892-6875. Dostupné z: [doi:10.1016/j.mineng.2004.06.005](https://doi.org/10.1016/j.mineng.2004.06.005)

Při zpracování bibliografických citací, odkazů a soupisů byste se měli řídit pokyny toho, kdo vám uložil úkol napsat práci (například diplomovou či disertační práci), nakladatele (vydavatele) knihy nebo časopisu, případně editora sborníku příspěvků.

Naučíte-li se zpracovávat bibliografické citace podle normy **ČSN ISO 690**, určitě pro vás nebude obtížné přizpůsobit se jiným pravidlům či zvyklostem. Jak uvidíte na příkladu bibliografické citace časopiseckého článku na další stránce, většinou jsou do bibliografických citací zahrnovány shodné údaje, jen v mírně pozměněném pořadí či v poněkud odlišné formální úpravě.

¹ Viz též COGHILL, Anne M. a Lorrin R. GARSON (eds.) *The ACS style guide: effective communication of scientific information*. 3rd ed. Washington: American Chemical Society, 2006. ISBN 978-0-8412-3999-9. [Ve fondu ÚK VŠB-TUO.](#)

² Oxford University Press. *New Oxford style manual*. 2nd ed. Oxford: Oxford University Press, 2012. ISBN 978-0-19-965722-3. [Ve fondu ÚK VŠB-TUO.](#)

³ *AMA manual of style: a guide for authors and editors*. 10th ed. New York: Oxford University Press, 2007. ISBN 978-0-19-517633-9.

⁴ *Publication manual of the American Psychological Association*. 6th ed. Washington: American Psychological Association, c2010. ISBN 978-1-4338-0561-5. [Ve fondu ÚK VŠB-TUO.](#)

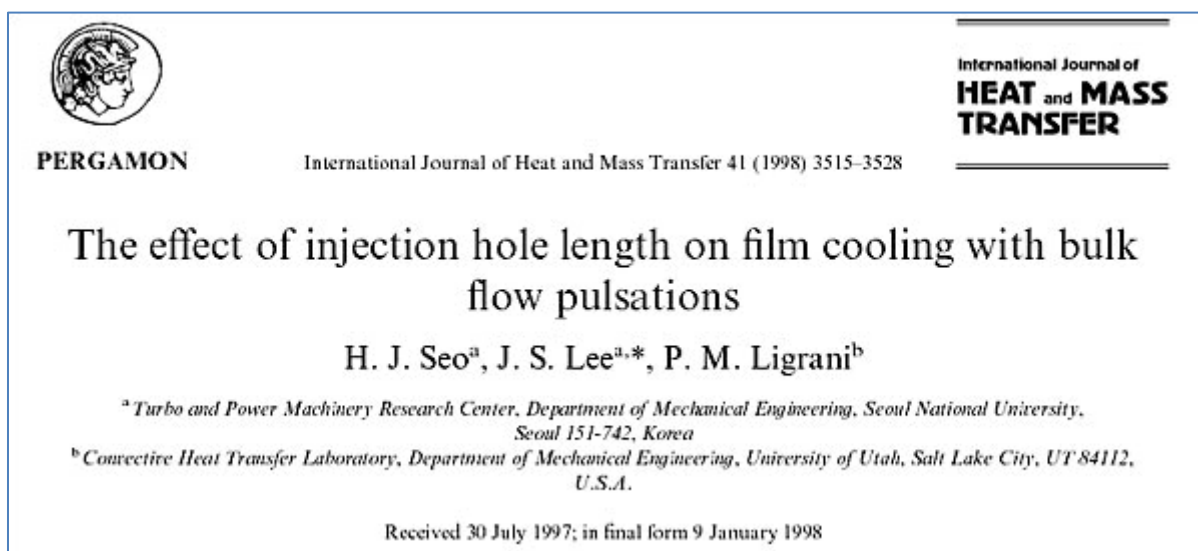
⁵ Council of Science Editors. *Scientific style and format: the CSE manual for authors, editors, and publishers*. 8th ed. Chicago: University of Chicago Press, 2014. ISBN 978-0-226-11649-5.

⁶ *The Chicago manual of style*. 16th ed. Chicago: University of Chicago Press, 2010. ISBN 978-0-226-10420-1. [Ve fondu ÚK VŠB-TUO.](#)

⁷ GIBALDI, Joseph. *MLA style manual and guide to scholarly publishing*. 3rd ed. New York: Modern Language Association of America, 2008. ISBN 978-0-87352-297-7. [Ve fondu ÚK VŠB-TUO.](#)

⁸ TURABIAN, Kate L. *A manual for writers of term papers, theses, and dissertations*. 8th ed. Chicago: The University of Chicago Press, 2013. ISBN 978-0-226-81638-8. [Ve fondu ÚK VŠB-TUO.](#)

Bibliografická citace zpracovaná podle různých citačních stylů

Obrázek: Úvodní údaje [citovaného časopiseckého článku](#)

ACS Style

Seo,H.J.; Lee,J.S.; Ligrani,P.M. The effect of injection hole length on film cooling with bulk flow pulsations. *Int. J. Heat Mass Transfer*. **1998**, *41*, 3515–3528.

APA Style

Seo, H. J., Lee, J. S. & Ligrani, P. M. (1998). The effect of injection hole length on film cooling with bulk flow pulsations. *International Journal of Heat and Mass Transfer*, *41*, 3515-3528.

Chicago Style

SEO, H. J., et al. The effect of injection hole length on film cooling with bulk flow pulsations. *International journal of heat and mass transfer*, 1998, vol. 41, no. 22, p. 3515-3528.

CSE Style

SEO HJ, LEE JS, LIGRANI PM. The effect of injection hole length on film cooling with bulk flow pulsations. *Int J Heat Mass Transfer*. 1998;41(22):3515-3528.

Harvard Style

Seo, H. J. et al. (1998). The effect of injection hole length on film cooling with bulk flow pulsations. *International journal of heat and mass transfer*, 41(22), 3515-3528.

MLA Style

Seo, H. J., J. S. Lee, and P. M. Ligrani. "The effect of injection hole length on film cooling with bulk flow pulsations." *International Journal of Heat and Mass Transfer* 41 (1998): 3515-3528.

Oxford Style

H. J. Seo, J. S. Lee, P. M. Ligrani, The effect of injection hole length on film cooling with bulk flow pulsations, *International Journal of Heat and Mass Transfer*, 41 (1998): 3515–3528.

Turabian

Seo, H. J., J. S. Lee, and P. M. Ligrani. "The Effect of Injection Hole Length on Film Cooling with Bulk Flow Pulsations." *International Journal of Heat and Mass Transfer* 41 (1998): 3515-28.

ČSN ISO 690

SEO, H. J., J. S. LEE a P. M. LIGRANI. The effect of injection hole length on film cooling with bulk flow pulsations. *International Journal of Heat and Mass Transfer*. 1998, vol. 41, no. 22, s. 3515-3528. ISSN 0017-9310. Dostupné z doi: [10.1016/S0017-9310\(98\)00042-8](https://doi.org/10.1016/S0017-9310(98)00042-8)

SEO, H. J., J. S. LEE a P. M. LIGRANI. The effect of injection hole length on film cooling with bulk flow pulsations. *International Journal of Heat and Mass Transfer*. 1998, **41**(22), 3515-3528. ISSN 0017-9310. Dostupné z doi: 10.1016/S0017-9310(98)00042-8

Jak citovat

Citujete-li, potřebujete především informační zdroj, ze kterého chcete „citovat“ (angl. *cite*) nebo na který chcete odkázat „bibliografickou citací“ (lépe řečeno, bibliografickým odkazem, angl. *reference*). Samozřejmě i v prvním případě musíte prostřednictvím bibliografické citace (odkazu) uvést, odkud pochází převzatá část textu, tedy „citát“ (angl. *quote, quotation, citation*).

Bibliografické citace jsou zpravidla uváděny v závěru celé publikace (knihy, článku, diplomové či disertační práce apod.) nebo na konci její části (kapitoly, oddílu apod.) ve formě seznamu použité (případně doporučené) literatury. Mohou však být s citacemi propojeny formou poznámek pod čárou.

- Seznam bibliografických odkazů (angl. *list of bibliographic references*) můžete uspořádat:
- **abecedně** podle prvního prvku (nejčastěji podle příjmení autora) nebo
- **v číselné posloupnosti**, jež odpovídá pořadí odkazů v textu.

V samotném textu je možné odkázat na příslušnou položku tohoto soupisu nebo uvést **odkaz** – stručnou formu bibliografické citace – na příslušném místě textu nebo formou poznámky v dolní části (v zápatí) dané stránky.

References

- Ahn SC, Schmidt P (1995) Efficient estimation of models for dynamic panel data. *J Economet* 68:5–27
- Abdelati W, Claessens S (1996) Losses, financing, and adjustment of state enterprises in Romania, Mimeo, World Bank
- Alfandari G, Schaffer ME (1996) “Arrear” in the Russian enterprise sector. In: Commander S, Fan Q, Schaffer ME (eds) *Enterprise restructuring and economic policy in Russia*. Washington, DC: EDI/World Bank, pp 87–139
- Anderson TW, Hsiao C (1981) Estimation of Dynamic Models With Error Components. *J Am Stat Assoc* 76:598–606
- Arellano M, Bond S (1991) Tests of Specification for panel data: Monte Carlo evidence and an application to employment equations. *Rev Econ Stud* 58:277–297
- Arellano M, Bover O (1995) Another look at the instrumental variable estimation of error components models. *J Economet* 68:29–52
- Bai C, Wang Y (1999) The myth of the East-Asian miracle: the macroeconomic implications of soft budgets. *Am Econ Rev* 89(2):432–437

Obrázek: Seznam bibliografických odkazů v závěru [článku](#) z časopisu [Economic Change and Restructuring](#) uspořádaný abecedně podle prvního prvku (nakl. Springer); viz též [References](#) ve verzi HTML

References

- [1] G. Willmann, Oxide ceramics for articulating components of total hip replacements, in: L. Sedel, C. Rey (Eds.), *Bioceramics*, vol. 10, Elsevier, 1997, pp. 123–126.
- [2] H. Liang, B. Shi, A. Fairchild, T. Cale, Applications of plasma coatings in artificial joints: an overview, *Vacuum* 73 (2004) 317–326.
- [3] A.-S. Loir, F. Garrelie, C. Donnet, J.-L. Subtil, M. Belin, B. Forest, F. Rogemond, P. Laporte, Mechanical and tribological characterization of tetrahedral diamond-like carbon deposited by femtosecond pulsed laser deposition on pre-treated orthopaedic biomaterials, *Appl. Surf. Sci.* 247 (2005) 225–231.
- [4] J. Fisher, X.Q. Hu, J.L. Tipper, T.D. Stewart, S. Williams, M.H. Stone, C. Davies, P. Hatto, J. Bolton, M. Riley, C. Hardakar, G.H. Isaac, G. Berry, E. Ingham, An in vitro study of the reduction in wear of metal-on-metal hip prostheses using surface-engineered femoral heads, *Proc. Inst. Mech. Eng., Part H: J. Eng. Med.* 216 (2002) 219–230;

Obrázek: Seznam bibliografických odkazů v závěru [článku](#) z časopisu [Wear](#) (nakl. Elsevier) uspořádaný číselně podle pořadí odkazů v textu (nakl. Elsevier); viz též [References](#) ve verzi HTML

Ukázky seznamů bibliografických odkazů v časopisech různých vydavatelů

- [seznam bibliografických odkazů z časopisu ASME](#) (PDF)
- [seznam bibliografických odkazů z časopisu nakladatelství Blackwell](#) (PDF)
- [seznam bibliografických odkazů z časopisu nakladatelství Cambridge University Press](#) (PDF)
- [seznam bibliografických odkazů z časopisu nakladatelství Elsevier](#) (PDF)
- [seznam bibliografických odkazů z časopisu IEEE Computer Society](#) (PDF)
- [seznam bibliografických odkazů z časopisu Royal Society of Chemistry](#) (PDF)
- [seznam bibliografických odkazů z časopisu nakladatelství Springer](#) (PDF)
- [seznam bibliografických odkazů z časopisu nakladatelství Wiley](#) (PDF)

Jak správně postupovat při zpracování bibliografické citace

Pustíte-li se do psaní odborného textu, mějte na paměti, že jeho součástí budou bibliografické citace literatury, z níž jste při své práci čerpali.

- Abyste dostáli příslušným pravidlům pro citování (např. pokynům uvedeným v **ČSN ISO 690**), měli byste vždy dodržet následující kroky:
- zpracovat bibliografické citace,
- uspořádat jejich soupis,
- citovat a odkazovat v textu na bibliografické citace v souladu se soupisem.

Od začátku práce na odborném textu je třeba si uvědomit, že odkaz v textu musí korespondovat s bibliografickými citacemi v soupisu a že i řazení soupisu je zpravidla formálně předepsáno. Čím rozsáhlejší je odborná práce, tím složitější a náročnější je zpracování bibliografických citací. Naštěstí vám moderní informační technologie mohou tuto práci usnadnit. Při psaní je ovšem nutné naučit se dobře pracovat alespoň s textovým editorem, který vám také v mnoha věcech může pomoci.

Při zpracování bibliografických citací musíte vzít v úvahu, že se jejich obsah (prvky), rozsah a struktura liší podle *typů dokumentů*. Jinak vypadá bibliografická citace knižní monografie, jinak citace příspěvku ve sborníku či časopiseckého článku.

V následujících kapitolách se seznámíte s obecnými pravidly pro citování dokumentů, s údaji, které charakterizují jednotlivé typy dokumentů (jako je např. knižní monografie, časopis, časopisecký článek, sborník příspěvků, patent, norma apod.). Závěrem se dozvíte, jak v souladu s normou [ČSN ISO 690](#) vytvořit soupis bibliografických citací a jak je možné citovat a odkazovat přímo v textu práce.

Co je potřebné pro zpracování bibliografických citací znát?

Bibliografická citace je souhrn údajů o citované publikaci nebo její části, jež umožňují její identifikaci. Základním zdrojem těchto údajů je **vždy** citovaná publikace.

Co tedy potřebujete pro zpracování bibliografických citací znát?

- Které údaje charakterizují daný typ dokumentu. Tyto údaje jsou **prvky** bibliografické citace (tzv. popisné prvky, angl. *descriptive elements*).
- Kde je v daném dokumentu naleznete, tj. kde jsou **prameny údajů**.
- Jak tyto údaje seřadit a jakým způsobem je do citace uvést, tj. jaká je **struktura** bibliografické citace obecně a jaká pro daný typ dokumentu.
- Jaká jsou **formální pravidla** pro zápis údajů tvořících bibliografickou citaci daného typu dokumentu.

ČSN ISO 690, s. 9, 4.4 Interpunkce a typografie: „Konzistentní systém interpunkce a typografie by měl být používán v celém seznamu bibliografických citací. Každý prvek citace by měl být jasně oddělen od následujících prvků interpunkcí nebo změnou řezu písma¹.
POZNÁMKA: S cílem zdůraznit význam konzistence je v příkladech této mezinárodní normy používán jednotný systém interpunkce. Toto schéma je čistě ilustrativní a není součástí doporučení.“

Z výše uvedeného textu vyplývá, že norma nestanoví jako povinnost naprostou shodu se zápisem v příkladech bibliografických citací uvedených v normě (např. není nutné používat VELKÁ PÍSMENA pro zápis příjmení autorů).

Strukturu, obsah a řazení prvků v bibliografické citaci knihy ukazuje následující příklad.

Bibliografická citace knihy

Struktura bibliografické citace knihy (monografické publikace)

s jednotlivými údaji (prvky)

Autorské údaje (PŘÍJMENÍ, Jméno). *Názvové údaje* (Název: *podnázev*). Pořadí vydání.
Nakladatelské údaje (Místo vydání: Název nakladatelství), rok vydání. ISBN (mezinárodní standardní číslo knihy).

Prameny údajů v knize (monografické publikaci)

- [titulní list](#),
- [rubová strana titulního listu](#),

- případně tiráž na posledních stránkách knihy (např. u starších publikací vydaných na území ČR).

Příklad bibliografické citace knihy (monografické publikace)

WEINBERGER, David. *Everything is miscellaneous: the power of the new digital disorder*. New York: Times Books, 2007. ISBN 978-0-8050-8043-8.

HEROUT, Pavel. *Učebnice jazyka C*. 3. upr. vyd. České Budějovice: Kopp, 2001. ISBN 80-85828-21-9.

¹ Řez písma je verze písma odvozená od základního písma, která se používá ke zvýraznění vybrané části textu, nejčastěji je to *kurzíva* nebo **tučné**.

Obecná pravidla pro zpracování bibliografických citací

- Údaje zařazené do bibliografické citace jsou přebírány z originálního dokumentu. Nejsou však reprodukovány naprosto přesně, nýbrž podléhají určitým úpravám. Důvody úprav:
 - přehlednost,
 - zjednodušení a
 - jednotnost zápisu údajů.

Potřebné údaje totiž bývají díky různorodé vydavatelské praxi i kvůli odlišnostem jazykovým v originálních dokumentech uváděny rozdílně.

Způsob zápisu údajů je ovlivněn mj. katalogizační praxí v knihovnách. Například bibliografická citace knihy je zjednodušeně řečeno podmnožinou katalogizačního záznamu v knihovním katalogu.

Ostatně jedním z důvodů zpracovávání bibliografických citací je umožnit čtenářům vyhledat originál citovaného dokumentu, nejčastěji v některé z knihoven. Navíc, jak pro bibliografickou citaci, tak pro záznam v knihovním katalogu, se přebírají údaje ze stejného zdroje, tj. z popisovaného originálního dokumentu.

Jakým způsobem jsou v bibliografické citaci upraveny údaje převzaté z původního dokumentu, vidíte na následujícím příkladu.

Struktura bibliografické citace knihy (monografické publikace)

Bloky údajů

Autorské údaje. *Názvové údaje*. Vydání. Nakladatelské údaje a datum vydání. Standardní číslo.

Prvky bibliografické citace

PŘÍJMENÍ, Jméno. *Název knihy: podnázev*. Pořadí vydání. Místo vydání: Název nakladatelství, rok vydání. ISBN.

Příklad

- Název knihy: Electronic books and ePublishing
- [katalog vydavatelství Springer](#)
- [katalog ÚK VŠB-TUO](#)
- [souborný katalog Worldcat](#)
- [Google Preview](#)
- [LOOK INSIDE!](#) (Amazon Reader)

Údaje na titulním listu knihy

- *autor:* Harold Henke
- *název:* Electronic Books and ePublishing
- *podnázev:* A Practical Guide for Authors
- *nakladatel:* Springer

Údaje získané z rubu titulního listu knihy

- *místo vydání:* London
- *rok vydání:* © 2001
- *ISBN:* 1-85233-435-5

Výsledná bibliografická citace knihy

HENKE, Harold. *Electronic books and ePublishing: a practical guide for authors*. London: Springer, ©2001. ISBN 1-85233-435-5.

A jak vypadá bibliografická citace této knihy podle jiného citačního stylu?

Například takto ([MLA Style](#)):

Henke, Harold. *Electronic Books and ePublishing: A Practical Guide for Authors*. London: Springer, c2001. Print.

To, že je nutné údaje do bibliografické citace převzít z citovaného dokumentu, mimo jiné znamená, že se **tyto údaje nepřekládají!** Vyžadují-li to okolnosti, lze připojit například překlad názvu za originální název převzatý do bibliografické citace z pramene údajů. Překlad názvu však musí být uveden **v hranatých závorkách** (angl. *square brackets*) – [Překlad názvu] – takto:

The invisible Web: uncovering information sources search engines can't see [Neviditelný web: objevování informačních zdrojů, které vyhledávací stroje nevidí].

Čeho se úpravy údajů z původního dokumentu týkají?

- Úpravy původních údajů:
- Stanovení prvků citace v závislosti na typu dokumentu, tj. struktury a rozsahu bibliografických citací.
- Stanovení pořadí a posloupnosti prvků v bibliografické citaci.
- Některých *pravopisných úprav* (transliterace a romanizace, psaní velkých písmen, zkratek, interpunkce apod.).
- Formální úpravy bibliografických citací, např. použití jiného řezu písma pro odlišení a zvýraznění prvku (viz třeba použití *kurzívy* pro název zdroje, tj. pro název knihy nebo časopisu).

Podrobně se v následujícím textu zmíníme hlavně o některých úpravách údajů a pravidlech, jež jsou ve všech bibliografických citacích používány shodně bez ohledu na typ popisovaného dokumentu. Jde především o způsob, jakým mají být uváděny v citacích *údaje o autorech*. Dále pak o způsoby uvádění *názvových údajů* a způsoby zpracování dalších údajů (nakladatelské údaje, údaje o rozsahu, údaje o vydávání seriálových publikací apod.).

Interpunkční znaménka v bibliografických citacích

Pokud jde o interpunkci, zapamatujte si především, že každý prvek citace by měl být od následujícího prvku oddělen interpunkcí nebo změnou řezu písma. Je vhodné ukončit bloky údajů **tečkou** (angl. *full stop*). V blocích údajů je vhodné počítat pro oddělení jednotlivých prvků **dvojtečku** (angl. *colon*) pro rozlišení názvu a případného podnázvu. Stejným způsobem je vhodné v bibliografické citaci oddělit údaje o místě vydání a názvu nakladatelství. Pro zbývající účely je nejvhodnější použít **čárku** (angl. *comma*). Tento způsob použití interpunkce se shoduje s naprostou většinou citačních stylů.

Practical information architecture: a hands-on approach to structuring successful websites. Harlow: Addison Wesley, ©2000.

Uvádí-li se v bibliografické citaci *více jmen autorů*, oddělují se jednotliví autoři zpravidla čárkou. Dva autoři (včetně dvou posledních v pořadí, je-li autorů více) se uvedou se spojkou (a, and).

NIELSEN, Jakob a Marie TAHIR. *Homepage usability: 50 websites deconstructed*. Indianapolis: New Riders Publishing, 2001. ISBN 0-7357-1102-X.

VALIEV, Ruslan Z., Alexander P. ZHILYAEV a Terence G. LANGDON. *Bulk nanostructured materials: fundamentals and applications*. Hoboken: Wiley, 2014. ISBN 978-1-118-09540-9.

Transliterace nelatinkových písem

Pokud jde o transliteraci ¹, údaje se transliterují v souladu s příslušnou normou, tedy např. podle [ČSN ISO 9](#) (Informace a dokumentace – Transliterace cyrilice do latinky – slovanské a neslovanské jazyky). V našich podmínkách se zřejmě nejčastěji setkáte s nutností transliterace údajů o dokumentech publikovaných v ruském jazyce.

Коллоидно-дисперсные системы

Kolloidno-dispersnyje sistemy

Двухкомпонентные металлополимерные материалы

Dvuchkomponentnyje metallopolimernyje materialy

Основы физики частично упорядоченных сред

Osnovy fiziki častično uporjadočennych sred

¹ **Transliterace** je proces, při kterém se vyjadřují znaky jednoho psacího systému znaky jiného systému. Můžete se setkat také s pojmem **transkripce**, tedy proces, při němž jsou zvuky daného jazyka zapisovány do systému znaků jazyka, do kterého jsou převáděny. Dalším používaným pojmem je **romanizace**, což je převod nelatinkových psacích systémů do latinky ([ČSN ISO 9](#), s. 5).

Jak uvádět v bibliografických citacích údaje o autorech

Jména autorů jsou v původních dokumentech zpravidla uváděna v *přirozeném pořadí*, například takto:

Harold Henke, William H. Forrester, A. K. Chaudhuri

Jména autorů (tvůrců) se v bibliografických citacích uvádějí zpravidla v přirozeném pořadí tak, jak jsou uvedena v dokumentu, **s výjimkou prvního autora**. Jméno prvního autora se uvádí v tzv. *invertované podobě*, tj. nejprve příjmení, pak rodné jméno (jména) nebo zkratky jmen, případně další prvky jmen (např. Jr.).

- HENKE, Harold
- FORRESTER, William H.
- CHAUDHURI, A. K.

Jména autorů se uvádějí ve stejném znění (úplnosti), v jakém jsou uvedena v prameni údajů v originálním dokumentu, tj. (není-li to nutné nebo nepožaduje-li to editor) rodná jména se nezkracují, ani se nedoplňují iniciály rodných jmen.

Součástí bibliografických citací **nejsou** akademické tituly autorů.

Pokud jsou v prameni uvedeni **jeden až tři autoři**, v citaci se uvedou jména všech autorů v pořadí, v němž jsou uvedeni v dokumentu, takto:

- SHERMAN, Chris a Gary PRICE.

- HØYVIK, Ida-Marie, Branislav JANSÍK a Poul JØRGENSEN.

Jsou-li v prameni údajů (tj. například na titulním listu v knize) uvedeni **více než tři autoři**, bývá zvykem uvádět v citaci pouze jméno prvního autora doplněné zkratkou **et al.** (z latinského et alii) nebo jejím českým ekvivalentem **aj.** (a jiní).

Například knihu *Internet – ekonomické, marketingové a finanční aplikace : strategie vyhledávání a prezentace* napsali tito **čtyři autoři**: Richard Papík, Petr Michalík, Pavel Michalík a Libor Nováček. V bibliografické citaci se proto uvede v autorských údajích:

- PAPIK, Richard **aj.**

Není-li autor v popisovaném dokumentu uveden, údaje o autorech se v citaci neuvádějí. (Např. v knize, jež je dílem autorského kolektivu, není na titulním listu uvedeno žádné jméno). **Prvním prvkem citace je v tomto případě název.**

V některých případech následuje za jménem autora (autorů) informace o *úrovni autorské odpovědnosti*. Týká se to především *editorů* (redaktorů, sestavovatelů) sborníků příspěvků, antologií apod. Jsou-li jména editorů uvedena na titulním listě, uvedou se v citaci v autorských údajích a doplní příslušnou zkratkou v závorce:

- RAMAJZLOVÁ, Barbora, **sest.**
- FEČKO, Peter, **ed.**

Jména jednotlivých autorů se oddělují *čárkou*, blok autorských údajů je *ukončen tečkou*. Pro snadnější orientaci v bibliografické citaci – především pro větší přehlednost rozsáhlého soupisu citací – je vhodné *příjmení* autora (autorů) uvádět VELKÝMI PÍSMENY (verzálkami). Není to však součástí doporučení v normě ČSN ISO 690.

Jak uvádět v bibliografických citacích názvové údaje

Název (angl. *title*) dokumentu se v bibliografické citaci uvádí shodně s původním dokumentem, přičemž je možné (někdy nezbytné) provést určité formální úpravy.

- Mezi tyto úpravy zpravidla patří:

- transliterace,
- zkracování,
- nahrazení velkých písmen malými apod.

Má-li citovaný dokument **více názvů**, například je-li název uveden v několika jazykových verzích, uveďte v bibliografické citaci pouze jeden název. Buď ten, který je typograficky zvýrazněn, nebo ten, který je uveden na prvním místě.

Je-li na titulním listu uveden **podnázev** (angl. *subtitle*), případně **více podnázvů**, je vhodné – zvláště tehdy, je-li to důležité pro identifikaci dokumentu (název je obecný, shodný s názvy jiných dokumentů apod.) – je v bibliografické citaci uvést.

Formálně se název od podnázvu (případně podnázvy) oddělují **dvojtečkou**, blok názvových údajů je ukončen **tečkou**. Nebrání-li tomu pravopisná pravidla jazyka, ve kterém je název v originálním dokumentu uveden, není nutné přesně reprodukovat typografickou úpravu názvu na titulním listu. Například u anglických publikací bývá zvykem uvádět na titulním listu u významových slov v názvech počáteční písmena versálkami. Zde se doporučuje použít v citaci malá písmena.

Oproti tomu například u názvů v němčině je nezbytné ponechat psaní velkých písmen v souladu s pravopisnou praxí tohoto jazyka:

Taschenatlas der Umweltchemie.

Umweltchemie: eine Einführung.

Příklady

Údaje na titulním listu

Název: The Invisible Web

Podnázev: Uncovering Information Sources Search Engines Can't See

Názvové údaje v bibliografické citaci

The invisible Web: uncovering information sources search engines can't see.

Pokud tomu nebrání pravopisná pravidla, **podnázev** v bibliografické citaci zapisujeme **malými písmeny** včetně prvního písmene počátečního slova (ačkoliv na titulním listu zpravidla začíná písmenem velkým).

Údaje na titulním listu

Název: HISTORIE TRESTU SMRTI, **podnázev:** Dějiny a techniky hrdelního trestu od počátků po současnost

Název: THE ELEMENTS OF USER EXPERIENCE, **podnázev:** User-Centered Design for the Web

Názvové údaje v bibliografické citaci

Historie trestu smrti: dějiny a techniky hrdelního trestu od počátků po současnost.

The elements of user experience: user-centered design for the Web.

Pro snadnější orientaci v bibliografické citaci (zvláště v rozsáhlém soupisu citací) je vhodné **názvy zdrojových publikací** uvádět *kurzívou*. Kurzívou tedy můžete zvýraznit názvové údaje, citujete-li monografickou publikaci či seriálovou publikaci (časopis) jako celek, nebo můžete použít kurzívu, citujete-li článek z časopisu nebo článek ze sborníku, pro zvýraznění zdroje, v němž byly články publikovány.

Jde-li o článek z časopisu, kurzívou se zvýrazní *název časopisu*, jde-li o článek ze sborníku, použije se kurzíva pro zvýraznění *názvu sborníku*.

Bibliografická citace článku ve sborníku příspěvků

ŠTEFANIDESOVÁ, Vlasta, Jiří VIDLÁŘ a Zdeněk WEISS. Precipitation of insoluble sulfates. In: FEČKO, Peter, ed. *New trends in mineral processing III: 24. 6.–26. 6. 1999, VŠB-TU Ostrava. Pt. 1*. Ostrava: VŠB-Technická univerzita Ostrava, 1999, s. 33-36. ISBN 80-7078-670-1.

Zkracování slov v názvových údajích

Monografické publikace (knihy)

Názvy monografických publikací a dalších typů knih (učebnice, skripta, příručky apod.), stejně jako názvy článků nebo příspěvků, **se nezkracují**. Jen u velmi dlouhých názvů je možné název (nebo podnázev) zkrátit způsobem, který nevede ke ztrátě důležitých údajů. Vynechané údaje se označují třemi tečkami (...). **V žádném případě se nevynechávají počáteční slova názvů.**

Seriálové publikace

V názvech seriálových publikací (časopisů, novin apod.) je možné slova tvořící název zkracovat v souladu s příslušnou normou:

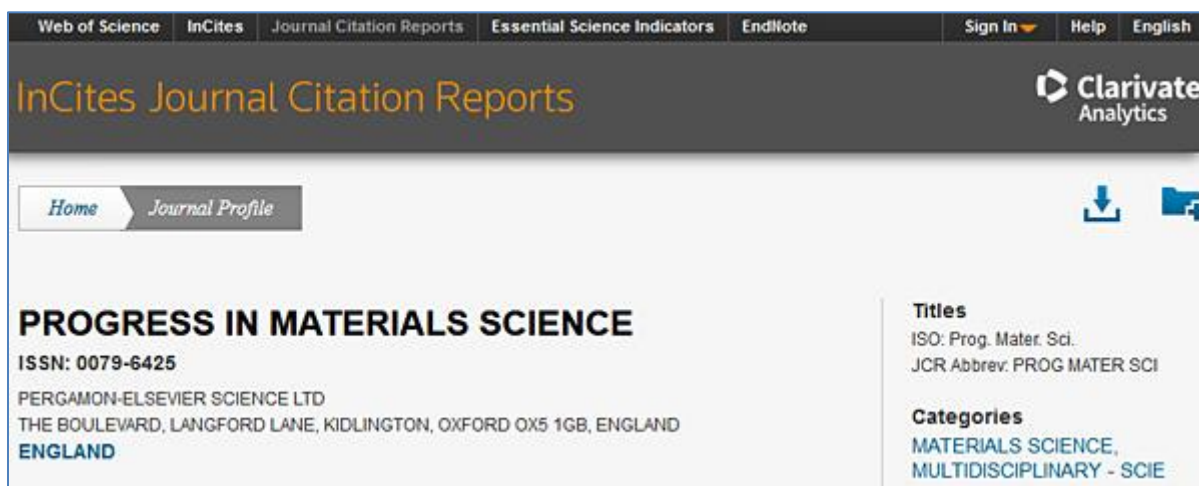
ČSN ISO 4. *Informace a dokumentace – Pravidla zkracování slov z názvů a názvů dokumentů*. Praha: Český normalizační institut, 1999.

Je-li název seriálové publikace tvořen jedním slovem, nezkracuje se.

Citační zkratky

Tzv. **citační zkratky** názvů časopisů (angl. *abbreviated journal title*) bývají často používány v záznamech dokumentů (časopiseckých článků) v bibliografických bázích dat, např. také

v [Journal Citation Reports](#) společnosti Clarivate Analytics. Setkáte se s nimi často i v soupisech bibliografických citací v časopiseckých člancích. Pokud neznáte dobře pravidla pro zkracování slov z názvů, pak raději v bibliografických citacích slova sami nezkracujte. Názvy časopisů jsou důležité pro vyhledání citovaného článku. Nevhodnými zkratkami můžete znemožnit nebo zkomplikovat svým čtenářům získání původního dokumentu.

Obrázek: Citační zkratky názvů časopisů v Journal Citation Reports, viz údaje vpravo pod nadpisem Titles – ISO: Prog. Mater. Sci., JCR Abbrev: PROG MATER SCI. Citační zprátka ISO odpovídá výše uvedené normě ČSN ISO 4.

Příklady některých často používaných zkratk slov z názvů

- industrial, industrie, industriell, industry atd. = ind.
- international = int.
- Jahrbuch = Jahrb.
- journal = j.
- national = natl.
- science, scientific atd. = sci.
- Zeitung = Ztg.
- Zeitschrift = Z.
- žurnal = ž.

Příklady citačních zkratk názvů časopisů

- úplný název: AISE Steel Technology
- citační zkratka: AISE Steel Technol.
- úplný název: Computer Communications
- citační zkratka: Comput. Commun.

- úplný název: International Journal of Fluid Power
- citační zkratka: Int. J. Fluid Power
- úplný název: International Journal of Heat and Mass Transfer
- citační zkratka: Int. J. Heat Mass Transfer
- úplný název: Journal of Polymer Science
- citační zkratka: J. Polym. Sci.
- úplný název: Monthly Bulletin of Statistics
- citační zkratka: Mon. Bull. Stat.
- úplný název: Water Science and Technology
- citační zkratka: Water Sci. Technol.

První část citační zkratky se píše s velkým počátečním písmenem, u zbývajících částí zkratky se psaní velkých písmen řídí národními zvyklostmi nebo požadavky specifického použití. Citační

zkratku je tedy možné napsat dvojitým způsobem:

- J. Polym. Sci.
- J. polym. sci.

Stejně tak je možné zapsat i plný název časopisu:

- Journal of Polymer Science
- Journal of polymer science

Obecná pravidla pro vydání, nakladatelské údaje a datum vydání

Vydání

Jde-li o **jiné** než první vydání, uvádí se v bibliografické citaci za názvovými údaji pořadí vydání a další výrazy, které jsou uvedeny v prameni. **U prvního vydání se tento údaj v bibliografické citaci neuvádí, zpravidla nebývá uváděn ani v knihách.** Slovní vyjádření číselného pořadí se nahrazuje arabskými číslicemi. Slova vyjadřující změny oproti prvnímu vydání se uvádějí v jazyce originálu a je možné je v souladu s normou [ČSN ISO 832](#) zkrátit.

- 2nd ed.
- 2. völl. neubearb. Aufl.
- 3. přeprac. vyd.

Nakladatelské údaje

Údaje o vydání popisné jednotky se zapisují v pořadí: **místo, nakladatel a rok.**

- Brno: SoftPress, 2001.
- Praha: Zvon, 1993.
- Praha: Computer Press, 2003.
- London: Library Association, 2000.
- Aldershot: Elgar, 1996.
- New York: Neal-Schuman, 2002.

Je-li v prameni uvedeno **více míst vydání**, uvádí se v citaci buď místo, které je typograficky zvýrazněno, nebo místo, které je uvedeno jako první.

Název nakladatelství je možné uvést ve zkrácené podobě nebo zkratkou, pokud to nezpůsobí nejednoznačnost. Rodná jména a jejich iniciály se vynechávají (E. **Elgar**, John **Wiley** and Sons, W. H. **Freeman**, Marcel **Dekker**), stejně jako slova nebo zkratky typu: a synové, Ltd, Limited, Inc., Verlag, Publishers, Publishing, & Associates apod.

Slovo **Press** se však v názvu nakladatelství ponechává (Academic Press, Cambridge University Press, Computer Press, HRD Press, Zoner Press apod.).

Údaje na titulním listu nebo na rubu titulního listu

- Neal-Schuman Publishers, Inc. New York London
- Springer-Verlag London Berlin Heidelberg
- Springer-Verlag Berlin Heidelberg New York
- Osborne McGraw-Hill Berkeley New York St. Louis San Francisco Auckland Bogotá...

Nakladatelské údaje v bibliografické citaci

- New York: Neal-Schuman
- London: Springer
- Berlin: Springer
- Berkeley: Osborne McGraw-Hill

Je-li v prameni údajů uvedeno **více nakladatelů**, uvádějí se v bibliografické citaci nakladatelské údaje typograficky nejvýraznějšího z nich nebo toho nakladatele, který je uveden na prvním místě.

Není-li v dokumentu uvedeno místo vydání, je možné je nahradit zkratkou **b. m.** (bez místa) nebo **s. l.** (sine loco) [1](#).

Není-li v dokumentu uveden nakladatel, je možné tento údaj nahradit zkratkou **b. n.** (bez nakladatele) nebo **s. n.** (sine nomine).

S chybějícími nakladatelskými údaji se můžete setkat spíše u publikací staršího data vydání.

Datum publikování

Datum vydání se zapisuje tak, jak je uvedeno v prameni, zpravidla je to rok vydání dokumentu. Úplné datum se uvádí např. v bibliografické citaci patentového dokumentu, případně u citace článku z deníku. U vícesvazkových děl může datum vydání přesahovat více než jeden rok nebo vydávání nemusí být v době zpracování citace ukončeno. V prvním případě se zapíše shrnující data (např. 1999–2001), ve druhém pak rok, kdy bylo vydávání zahájeno, s pomlčkou (1999–).

Někdy v dokumentu není uvedeno datum vydání, může tam však být *datum udělení copyrightu* nebo *tisku* (©2002, 2001 printing).

Nelze-li rok vydání zjistit, je možné ho nahradit zkratkou **b. r.** (bez roku) nebo **s. a.** (sine anno).

¹ Latinský výraz pro chybějící místo vydání v bibliografickém popisu; používá se ve zkrácené podobě v hranatých závorkách [s.l.]; obdobně pro chybějící jméno nakladatele: [s.n.] a pro chybějící rok vydání: [s.a.].

Údaje o vydávání u seriálových publikací

- Údaje o vydávání seriálových publikací jsou dvojí:
 - údaje v bibliografické citaci seriálové publikace,
 - údaje v bibliografické citaci **článku** v seriálové publikaci.

Údaje v bibliografické citaci seriálové publikace

V citaci časopisu se uvádějí buď souhrnné údaje o publikaci, jejíž vydávání ještě nebylo ukončeno, např. **1995, roč. 1, č. 1–**, nebo údaje o určitém časovém období **1956–1963, roč. 1–8**.

Příklady bibliografických citací seriálových publikací

Vodní hospodářství & Ochrana ovzduší. Nadace VODA A VZDUCH. 1993–1994, roč. 43–44. Praha: Parta. ISSN 1210-4195.

Water science and technology. International Association on Water Quality. 1995–1998, vol. 31–34. Oxford: Pergamon Press. ISSN 0273-1223.

Údaje v bibliografické citaci článku v seriálové publikaci

V citaci článku z časopisu se uvádějí co nejpřesnější údaje, které zpravidla zahrnují: rok vydání, pořadové číslo svazku (ročník, volume, tom, Jahrgang apod.), číslo sešitu, případně měsíc, ve kterém uvedené číslo vyšlo (jen tehdy, je-li tento údaj uveden ve zdrojovém dokumentu).

Slova, jež jsou součástí údajů o vydávání, je možné vyjádřit zkratkou v souladu s normou [ČSN ISO 4](#). Zapisují se v jazyce originálu.

Tyto popisné údaje (zkratkou např. roč., č., s. a jejich ekvivalenty v jiných jazycích) **je možné vynechat. V takovém případě je však nezbytné odlišit jednotlivé prvky typograficky.** Viz příklady.

Příklady bibliografických citací časopiseckých článků

DOLEJŠ, Petr. Technologický audit úpraven vody. *Vodní hospodářství*. 2001, roč. 51, č. 1, s. 8-10. ISSN 1211-0760.

DOLEJŠ, Petr. Technologický audit úpraven vody. *Vodní hospodářství*. 2001, **51**(1) 8-10. ISSN 1211-0760.

STEIN, P. L. The Great Sydney water crisis of 1998. *Water, Air and Soil Pollution*. 2000, vol. 123, no. 1, Oct., p. 419-436. ISSN 0049-6979. Dostupné z doi: 10.1023/A:1005255202854.

SASIKUMAR, K. and P. P. MUJUMDAR. Application of fuzzy probability in water quality management of a river system. *International Journal of Systems Science*. 2000, **31**(5), 575-591. ISSN 0020-7721. Dostupné z doi: 10.1080/002077200290894.

Údaje o rozsahu a standardním čísle

Rozsah

Podle normy ČSN ISO 690 platné od 1. 4. 2011 není povinné tento údaj o rozsahu (tj. počet stran nebo svazků monografické publikace) v bibliografické citaci uvádět. **Uvádí se však vždy, pokud se popisuje jen část dokumentu.**

Zkratku označující strany je možné uvést i u zahraniční publikace česky (s.) nebo v jazyce originálu (např. anglicky p., pages). **Doporučuje se zápis v jazyce dokumentu, pro který jsou bibliografické citace vytvářeny.**

Rozsah (umístění) části dokumentu

V bibliografické citaci **části** dokumentu se uvádí umístění citované části, např. časopiseckého článku, příspěvku ve sborníku nebo kapitoly v monografické publikaci, na stranách zdrojového dokumentu **od-do**, například takto:

- s. 35-52
- p. 35-52

Standardní číslo

Standardní číslo – ISBN, ISSN atd. – přidělené popisné jednotce se zapisuje ve formě předepsané normou.

ISBN (zkratka z angl. *international standard book number*) – viz norma **ČSN ISO 2108**. *Informace a dokumentace – Mezinárodní standardní číslo knihy (ISBN)*.

ISSN (zkratka z angl. *international standard serial number*) – viz norma **ČSN ISO 3297**. *Informace a dokumentace – Mezinárodní standardní číslo seriálových publikací (ISSN)*.

Více viz další informace o identifikátorech [ISBN](#) a [ISSN](#).

Příklady údaje ISBN: 13místné ISBN

- ISBN [978-1-60785-239-1](#)
- ISBN [978-953-51-1734-6](#)
- ISBN [978-4-431-54583-5](#)
- ISBN [978-953-51-1235-8](#)

Příklady údaje ISBN: 10místné ISBN

- ISBN [0-13-337353-3](#)
- ISBN [1-55570-443-3](#)
- ISBN [80-7226-697-7](#)
- ISBN [0-07-113543-X](#)

Příklady údaje ISSN

- ISSN [2158-3226](#)
- ISSN [1996-1073](#)
- ISSN [2050-084X](#)
- ISSN [2193-0414](#)